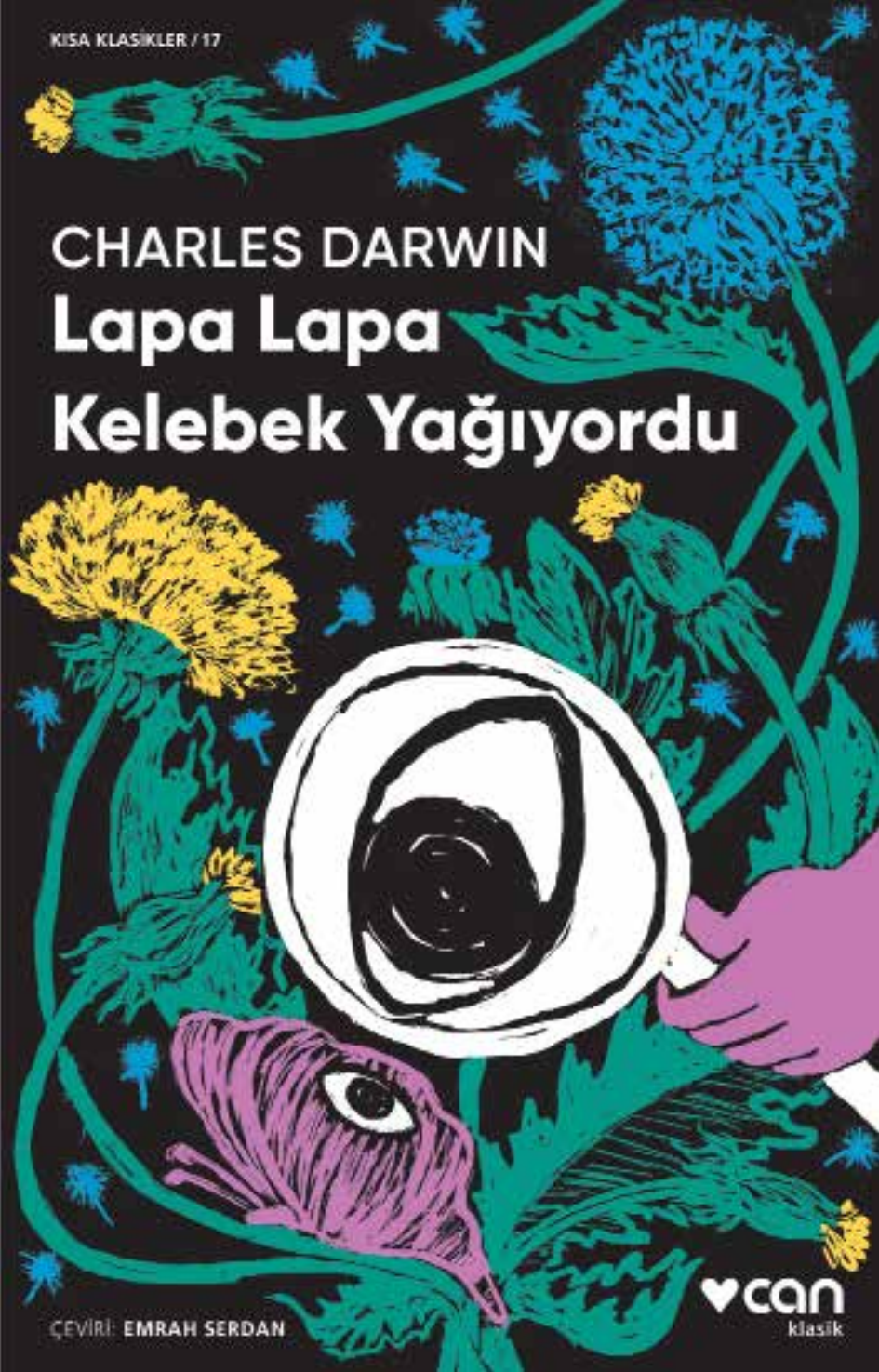

KISA KLASİKLER / 17

CHARLES DARWIN

Lapa Lapa

Kelebek Yağıyordu

ÇEVİRİ: EMRAH SERDAN

♥ can
klasik

CHARLES DARWIN
LAPA LAPA KELEBEK
YAĞIYORDU

Can Klasik

Lapa Lapa Kelebek Yağyordu, Charles Darwin

İngilizce aslından çeviren: Emrah Serdan

It Was Snowing Butterflies

İlk baskı: *The Voyage of Beagle*, 1893

Bu çeviriye kaynak alınan basım: Penguin Classics, 2015

© 2020, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 2020

2. basım: Ocak 2021, İstanbul

Bu kitabın 2. baskısı 4 000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Ayça Sezen

Düzeltili: Ebru Aydın, Melis Oflas

Mizanpaj: Atahan Sıralar

Sanat yönetmeni: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak illüstrasyonu: Ferhat Akbaba

Kapak baskı, iç baskı ve cilt: İnkılap Kitabevi Baskı Tesisleri

Çobançeşme Mah. Altay Sk. No: 8

Yenibosna-Bahçelievler, İstanbul

Sertifika No: 44066

ISBN 978-975-07-4404-4

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza, No: 9/25

Sarıyer / İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com/9789750744044

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

CHARLES DARWIN
LAPA LAPA KELEBEK
YAĞIYORDU

ANLATI

İngilizce aslından çeviren

Emrah Serdan

CHARLES ROBERT DARWIN, 1809'de İngiltere'de doğdu. Yüksek öğrenimine Edinburgh Üniversitesi'nde tıp eğitimiyle başlayan Darwin, Cambridge Üniversitesi'nde teoloji öğrenimi gördü. *HMS Beagle* gemisinin beş yıl süren dünya seyahatine katıldı. Bu yolculuk sırasında yaptığı gözlem ve keşiflerle henüz 30 yaşında İngiltere'nin sayılı bilim insanları arasına girdi. Jeoloji Cemiyeti ve Kraliyet Bilimler Akademisi'ne kabul edildi. 1858'de Alfred Russel Wallace'la birlikte doğal seçim yoluyla evrim kuramını açıkladı. Darwin 1859'da yayımladığı *Türlerin Kökeni* adlı kitabında yer alan "doğal seçim yoluyla evrim" kuramıyla tanındı. Evrim düşüncesini kuramsal bir çerçeveye oturtup sunduğu kanıtlar dizisiyle evrim olgusunun bilim dünyasınca kabulünü sağladı, biyoloji bilimini kökten değiştirdi. Bilimsel içerikli pek çok kitabı ve makalesi bulunan Darwin 1882'de öldü. Devlet töreniyle Londra'da Westminster Abbey'e defnedildi.

EMRAH SERDAN, 1986'da Şişli'de doğdu. İstanbul Bilgi Üniversitesi Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü'nden mezun olduktan sonra Oxford Üniversitesi'nde İngiliz ve Dünya Edebiyatı üzerine yüksek lisans yaptı. Edebiyat dersleri vermekte, editörlük ve çevirmenlik faaliyetlerini sürdürmektedir.

PATAGONYA

6 ARALIK 1833 – *Beagle*, bir daha çamurlu sularına dönmek üzere Río Plata’dan yelken açtı. Patagonya kıyısındaki Puerto Deseado’ya doğru yol alıyorduk. Devam etmeden önce, denizdeyken yaptığım birkaç gözlemi aktarmak istiyorum.

Plata’nın ağzına birkaç mil uzaklıktayken ve Kuzey Patagonya açıklarında olduğumuz diğer zamanlarda geminin her yanını böcekler sarmıştı. San Blas Körfezi’ne on mil kadar uzaklıkta olduğumuz akşamlardan birinde, binlerce kelebek, sürüler halinde gökyüzüne uzanıyordu. Denizciler, “Lapa lapa kelebek yağıyor!” diye haykırıyordu ve manzara gerçekten de öyleydi. Birden fazla cins mevcuttu ama çoğunluğu tam olarak türdeş olmamakla birlikte İngiltere’de yaygın olan *Colias edusa*’ya [sarı azamet] benziyordu. Güveler ve zarkanatlılar da kelebelere eşlik ediyordu; sonra olağanüstü bir *Calosoma* gemiye kondu. Bu böceğin daha önce de açık denizde yakalanmış olması oldukça kayda değer bir durumdur; çünkü *Cara-*

bidae [toprak böcekleri] familyasının uçtuğuna hiç denecek kadar az rastlanır. Güzel ve sakin bir gün olmuştu, bir önceki gün de aynıydı; rüzgâr hafif ve değişkendi. Böcekleri rüzgârın topraktan denize savurmuş olduğunu varsayamayacağımızdan, onların isteyerek kanatlandıkları sonucuna varmalıydık. *Colias* sürüleri, başta göçmen *Vanessa cardui*'lerinkine [diken kelebeği] benzer bir örnekmiş gibi gelseler de, aralarında rastlanan diğer böcekler bu vakayı diğerlerinden ayırıyor ve açıklamayı zorlaştırıyordu. Güneş batmadan kuzeyde şiddetli bir esinti patlak verince, on binlerce kelebeğin ve diğer böceklerin can vermesinin sebebini anlamış olduk.

Bir keresinde de Corrientes Burnu'na on yedi mil uzaklıktayken açık denizlerde yaşayan hayvanları yakalamak için denize bir ağ bıraktım. Geri çektiğimde ağın böceklerle kaplı olduğunu hayretler içinde fark ettim; açık denizde olmamıza rağmen tuzlu sudan zarar görmemiş gibilerdi. Topladığım bazı örnekleri sonra kaybettiysem de muhafaza edebildiklerim *Colymbetes*, *Hydroporus*, *Hydrobius* (iki tür), *Notaphus*, *Cynucus*, *Adimonia* ve *Scarabæus* cinslerine aitti. Başta bu böceklerin kıyıdan savrulmuş olduklarını düşündüm ama sonra sekiz cins arasında dördünün suda yaşadığını, ikisinin de kısmen su canlısı olduklarını hesaba kattığımda, Corrientes Burnu yakınlarında bir gölden akan minik bir ırmaktan denize sürüklenmiş ol-

malarının en muhtemeli olduğuna kanaat getirdim. Her halükârda en yakın toprak parçasına on yedi mil uzaklıkta bir böceği yaşar halde bulmak ilginç mi ilginç bir durum. Böceklerin Patagonya kıyısından savrulduğuna tanıklık edenler olmuştur. Kaptan Cook¹ onlardan biriydi; daha yakın zamanda *Adventure*'ın kaptanı King² de. Muhtemelen ağaç ya da tepe gibi sığınacak bir yer olmadığından, açıktan gelen bir esintiyle kanatlı böcekler de denize savruluyordu. Karadan en uzakta gördüğüm böcek iri bir çekirgeydi (*Acrydium*); *Beagle* Yeşil Burun Adaları'na doğru rüzgâr üstüyen geminin güvertesine savrulduğunda en yakın kara parçası, alizelere tam olarak karşı olmayan Blanco Burnu'ydu; üç yüz yetmiş mil uzaklıktaki Afrika kıyısındaydı.

Birkaç defa da Plata'nın ağzına yakınken geminin halatlarını ince bir Gossamer örümceği ağ kaplamıştı. Bir gün (1 Kasım 1832) bu duruma özellikle dikkat ettim. Hava açık ve bulutsuzdu; gökyüzü sabah İngiltere'de bir sonbahar sabahında olduğu gibi tiftikli bir ağla kaplıydı. Gemi karaya altmış mil uzaklıkta, düzenli ancak hafif esen bir rüzgâr yönünde ilerlemekteydi. Uzunluğu bir santimin dördte birini geçmeyecek kadar minik, koyu kırmızı renkli bir örümcekten yüzlercesi bu ağlara yapışmış halde duruyordu. Gemide o sıra-

1. James Cook (1728-1779): İngiliz denizci ve kâşif. (Y.N.)

2. Philip Parker King (1791-1856): Avustralyalı amiral ve gezgin. (Y.N.)

da bunlardan binlerce olabileceğini düşünüyorum. Halata değdiği noktada minik örümcek tiftikli ağın değil, tek bir ipliğin üzerinde duruyordu. Ağ, bu ipliklerin birbirine geçmesinden oluşmuş gibiydi. Örümceklerin tamamı aynı tür olsa da her iki cinsiyettendi ve yavruları da vardı. Ufak ve daha koyu renkli olmaları yavruların ayırt edilebilmesini sağlıyordu. Bu örümceği tasvir etmeyecek, sadece Latreille'in¹ saydığı cinsler arasında görmediğimi söylemekle yetineceğim. Minik havacı güverteye iniş yapar yapmaz harekete geçmiş, koşuşturmaya başlamıştı; düşüyor sonra yine aynı ipliği tırmanıyordu; bazen de ipliklerin köşesinden ufak ve düzensiz bir ağ örüyordu. Suyun yüzeyinde becerikli bir şekilde ilerleyebiliyordu. Rahatsız edildiği zaman ön bacaklarını kaldırarak hazır olda duruyordu. İlk geldiği zaman çok susamış gibiydi, üst çenesini uzatarak sıvıyı kana kana içti; aynı durumu Strack² da gözlemlemiştir: Bu durumun, minik böceğin kuru ve oksijeni az bir atmosferden geçmiş olmasının bir sonucu olduğu söylenebilir mi? Örümceğin ağı bitmeyecek gibi duruyordu. Tek bir iplikten sarkan birkaçını izledikten sonra, küçücük bir nefeste bile yatay bir çizgi halinde havalandıklarını gözlemledim. Bir başka sefer (25'inde) yine benzer şartlarda aynı ufak örümcek türünün minik bir tümseğe bırakıl-

1. Pierre André Latreille (1762-1833): Fransız zoolog. Modern böcekbilimin kurucusu olarak kabul edilir. (Ç.N.)

2. Friedrich Strack (1784-1854): Alman doğabilimci. (Ç.N.)

ması ya da tırmanması durumunda karnını kaldırdığını, ileri doğru bir ağ fırlattığını ve yana doğru nedeni anlaşılmas bir hızla süzöldüğünü defalarca gözlemlerim. Örümceğın dile getirdiğim hazırlığı yerine getirmeden önce bacaklarını ipince bir iplikle bağladığını gördüğümü düşündüysem de bu gözlemim doğru muydu, emin değilim.

Bir gün Santa Fe'de¹ benzer bir durumu daha iyi gözlemlerme fırsatım oldu. Yedi buçuk milimetre uzunluğunda, görünüş olarak bir *citigrada*'yı² andıran (dolayısıyla da Gossamer'den farklı) bir örümcek, bir direğın tepesinde dururken birden dört ya da beş ağ fırlattı. Gün ışığında pırıldarken ışık huzmelerine benziyorlardı; ancak düz değillerdi, rüzgârın savurduğu bir ipek şeridi gibi dalgalanıyorlardı. Ağ bir metreden uzundu ve ağzından yukarı doğru yükseliyordu. Örümcek bir anda ipliği bıraktı ve bir anda gözden kayboldu. Hava sıcaktı ve görünüşte oldukça durgundu ama bu hava şartlarında atmosfer asla bir örümceğın ağı kadar narin bir şeyi havalandıramayacak kadar dingin olamaz. Sıcak bir günde bir nesnenin kıyıya vuran gölgesine ya da uzak bir manzarada bir düzlüğe baktığımızda, ısınmış havanın yükselen akımının etkisi neredeyse her zaman görünür haldedir. Ve bu akım da ipliğinin üzerindeki minik bir örümcek kadar hafif bir nesneyi taşıyabilir.

1. Arjantin'in kuzeydoğusundaki vilayet. (Ç.N.)

2. (Lat.) *Citus gradus*: Hızlı ilerleyen. Bir örümcek türü. (Ç.N.)

Aynı türden, fakat farklı cinsiyetten ve yaştan örümceklere büyük sayılar halinde karadan ferahlarca uzaklıkta birkaç defa rastlanması, bu ağı üretenlerin onlar olduğunu kanıtladığı gibi, havada süzülme becerisinin de belli bir örümcek kavminin özelliği olduğunu gösterir, dalış yapmanın *Argyroneta*'ların [su örümceği] bir özelliği olması gibi. O halde Gossamer'in kökeninin, *Epeira* [küre dokuma örümcek] veya *Thomisa* gibi diğer bazı cinslerin yavruların ağlarından geldiğini söyleyen Latreille'in varsayımını reddedebiliriz; diğer yandan öbür örümceklerin yavrularının da havada yolculuk etme becerisine sahip olduklarını görebiliyoruz.

Plata'nın güneyine çeşitli geçişlerimizde bayrak bezinden bir ağa sık sık tırmanır, bu şekilde pek çok ilginç hayvan yakaladım. *Beroe*'nin (bir çeşit deniz anası) yapısı, titreşim halindeki sıra sıra *cilia*'sı¹ ve karmaşık olduğu kadar düzensiz dolaşım sistemiyle olağanüstüdür. Kabuklular içinde pek çok tuhaf ve tanımlanmamış cins bulunuyordu. Bazı açılardan notopodlara (ya da arka ayakları neredeyse sırtında olduğu için bu şekilde çıkıntılarının alt kısmına tutunabilen yengeçlere) benzeyen bir tür, arka iyi ayağının yapısı sebebiyle oldukça ilginçtir. En altın bir üstündeki eklem, basit bir pençeye dönüşmez ve farklı uzunluklarda üç kıl benzeri uzantı halinde son bulur; içlerinde en

1. (Lat.) Kaş. Bir böceğin kanatlarının kenarındaki ince tüylere verilen ad. (Ç.N.)

uzunu bütün bir bacak uzunluğundadır. Bu pençeler oldukça incedir ve zemine doğru yaslı olan dişleri oldukça keskindir. Eğimli uzuvların yassılaştığı bu kısımda beş minik vantuz bulunur; bunlar da mürekkepbalığının kollarındaki vantuzları andırır. Bu hayvan açık denizde yaşadığı ve muhtemelen istirahat edecek bir yer aradığı için, güzel yapılı bu uzvu medüzlerin ya da diğer yüzücü deniz hayvanlarının yuvarlak vücutlarına yapışmaya uygundur.

Karadan uzakta derin sulara yaşayan canlıların sayısı oldukça azdır: 35° enlemin güneyinde birkaç *beroe* ile *Entomostraca* alt sınıfına ait minik bazı kabuklu türler dışında hiçbir şey yakalamayı başaramadım. Kıyıdan birkaç mil ötede sığ sular da pek çok kabuklu türüne ve diğer hayvanlara rastlansa da, yalnızca geceleri ortaya çıkıyorlardı. Horn Burnu'nun güneyinde, 56° ve 57° enlemleri arasında ağ birkaç kez geminin gerisinden atıldıysa da, son derece ufak birkaç kabuklu tür dışında hiçbir şey çıkarılmadı. Ancak balinalar ve foklar, fırtınakuşları ve albatroslar okyanusun bu kısmında sıkça görülür. Kıyıdan uzakta yaşayan bu türlerin neyle beslendiklerini hep merak ederim. Albatrosun da aynı kondor gibi uzun süre perhiz yapabildiğine, kokmuş balina leşiyle çektiği ziyafetin uzun bir açlık dönemi boyunca onun karnını tok tuttuğuna inanıyorum. Balıkla besleniyorlar demek de meseleyi kolaylaştırmıyor; çünkü düşününce, balıklar neyle besleniyor? Atlas'ın merkezi

Charles Darwin, henüz genç bir doğabilimciyken İngiliz Kraliyet Donanması'na ait **Beagle** adlı gemiyle beş yıllık bir yolculuğa çıkar. Rio de Janeiro'dan Avustralya'ya, Tahiti'den Falkland Adaları'na pek çok yeri görür ve buralara dair biyolojik, jeolojik ve antropolojik gözlemlerde bulunur. **Lapa Lapa Kelebek Yağıyordu**, Darwin'in Patagonya, Tierra del Fuego ve Macellan Boğazı'ndaki deneyimlerinden sahneleri, bu yerlerin doğasına, canlılarına ve yerlilerine dair çok özel gözlemlerini içeren bir seçki. Yolculuk dönüşü kaleme aldığı "Beagle Yolculuğu" adlı kitabından derlediğimiz, geminin güvertesine konan canlıların oraya nasıl geldiklerine dair isabetli tahminlerden Şili sıradağlarına doğru çıktığı yalnız bir yolculuğa kadar geniş bir yelpazeye yayılan bu bölümler, Darwin'in parlak bir bilim insanı olmanın yanı sıra, ne kadar iyi bir kaleminin olduğunu da gösteriyor.

#kısaklasikler #ingilizklasikleri #doğabilim #gemi yolculuğu #biyoloji
#jeoloji #antropoloji #evrimkuramı

Kapak illüstrasyonu: Ferhat Akhova

 can

canyayinlari.com | [f](#) | [i](#) | [t](#) | [canyayinlari](#)

anlatı

ISSN 978-975-07-4404-4

9 789750 744044